

ΑΓΓ
ΠΕΤΡΟΥ Α. ΑΓΓΕΛΕΤΟΠΟΥΛΟΥ

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΙΕΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΠΙ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙ ΥΙΟΘΕΣΙΑΣ

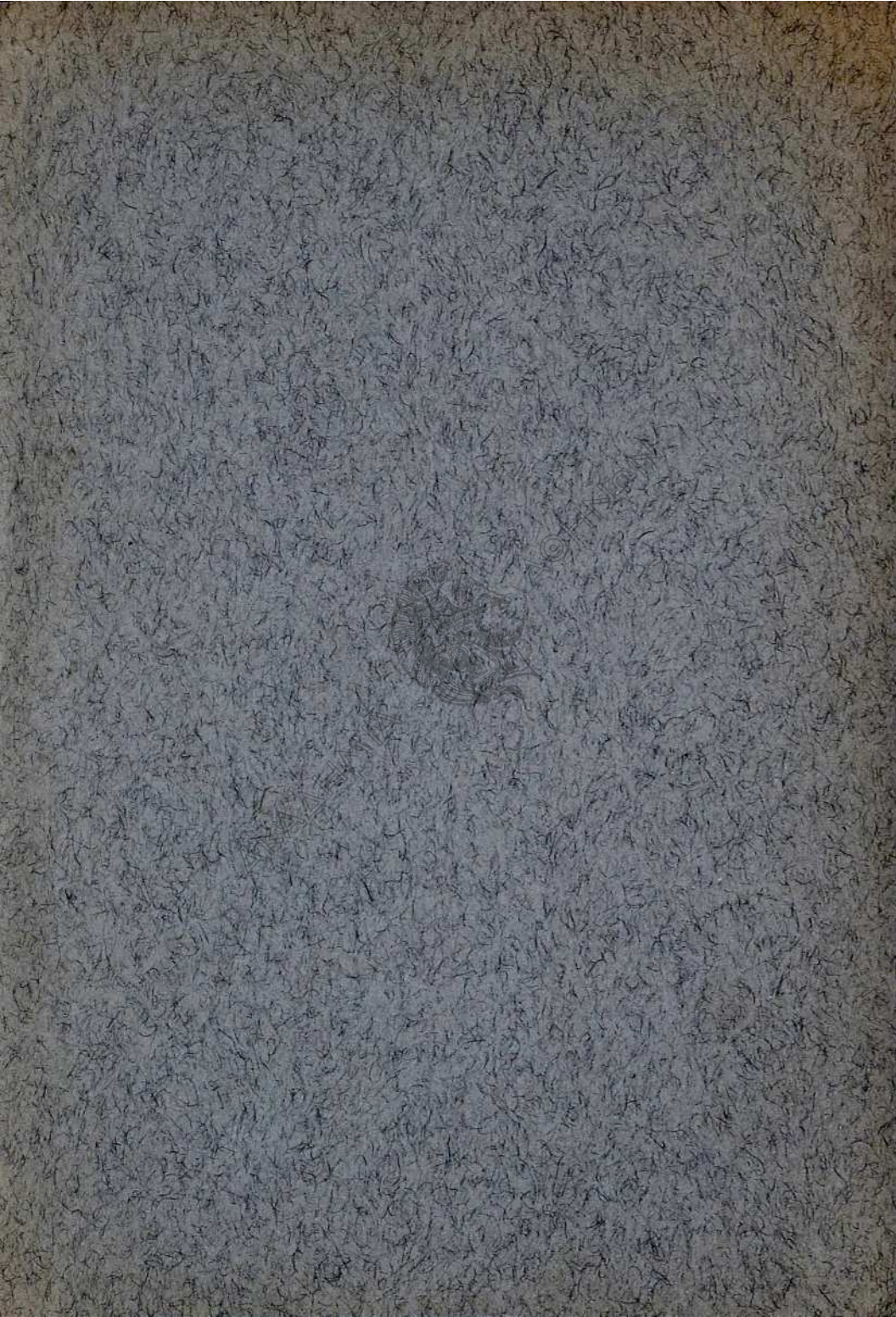
Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Festschrift f. A. Heisenberg
(Byzantinische Zeitschrift τόμ. XXX.) 648 ἐπ.
καὶ τῆς Ἐφημερ. Μπαλάνου 50, 49 ἐπ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΔ. ΒΙΤΣΙΚΟΥΝΑΚΗ

6 — Ὁδὸς Ἀρωατίδου — 6

1930

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΙΕΡΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΠΙ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙ ΥΙΟΘΕΣΙΑΣ

Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Festschrift f. A. Heisenberg
(Byzantinische Zeitschrift τόμ. XXX.) 648 ἐπ.
καὶ τῆς Ἐφημερ. Μπαλάνου 50, 49 ἐπ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΔ. ΒΙΤΣΙΚΟΥΝΑΚΗ

6 — Ὅδὸς Ἀριστείδου — 6

1930

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΙΕΡΟΛΟΓΙΑΣ ΕΠΙ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙ ΥΙΟΘΕΣΙΑΣ*

Μολονότι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἤρξατο ἀναμιγνυομένη εἰς τὴν τέλεσιν τοῦ γάμου διὰ τῆς ἱερολογίας αὐτοῦ (¹), οὐδεμία ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑφίστατο διάταξις τοῦ πολιτικοῦ νόμου ἐπιβάλλουσα τὴν ἱερολογίαν ὡς στοιχεῖον τοῦ κύρους τοῦ γάμου καὶ κηρύσσουσα ἀνισχύρους τοὺς ἀνευ ἱερολογίας τελουμένους γάμους. Ἡ ἐν ἔτει 538 ἐκδοθεῖσα 74 Νεαρά τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δι' ἧς ὁ αὐτοκράτωρ ἐπέβαλλεν εἰς τοὺς μὴ-ὄντας τῶν μεϊζόνων ἀξιωματῶν μέχρι συγκλητικῶν καὶ ἱλλουστρίους, ἀν μὴ ἐπιθυμῶσι νὰ συντάξωσι προικῶν συμβόλαια, ὅπως προσέρχονται πρὸς τινὰ τῶν εὐκτηρίων οἰκῶν καὶ δηλώσιν εἰς τὸν ἐκδικὸν αὐτοῦ παροῦσιν τριῶν ἢ τεσσάρων τῶν ἐκεῖσε εὐλαβεστάτων κληρικῶν, ὅτι συνάπτονται εἰς γάμον, συντασσομένης περὶ τοῦτου ἐγγράφου βεβαιώσεως φερούσης τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐκδίκου, τῶν εἰς γάμον συναπτομένων καὶ τῶν μαρτύρων (²), δὲν ἀπετέλει καθιέρωσιν τῆς ἱερολογίας ὡς τύπου ἀπαραιτήτου τοῦ γάμου, ἡ δ' ἐκ τοῦ κεφαλαίου ε' αὐτῆς ἀποδεικνυομένη ὡς κρατοῦσα συνήθεια, καθ' ἣν οἱ εἰς γάμον ἐρχόμενοι «οἴκοι καὶ τῶν θείων ἀπτόμενοι λογίων ἢ ἐν εὐκτηρίοις οἴκοις ὦμνουν», ὅτι θὰ ἔχωσι νομίμους συζύγους τὰς μεθ' ἑαυτῶν συνερχομένας, κατηγορήθη δι' ἁλλης, μετὰ τετραετίας (ἐν ἔτει 541) ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος ἐκδοθείσης Νεαρᾶς (³). Ἡ ἐν Ἐκλογῇ τῶν Ἰσχύρων (⁴) μνεῖα τῆς τελέ-

* Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν Byzantinische Zeitschrift τόμ. XXX. (Festschrift f. A. Heisenberg) σ. 649 ἐπ.

(1) Πρβ. τὰ κείμενα παρὰ Zhishmann, *Eherecht der orientalischen Kirche*, σ. 156 ἐπ. Ἴδε ἐτι Ἀμβροσίου Σταυρινοῦ, Ἡ ἱερολογία τοῦ γάμου ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ἐννάτου μέχρι τοῦ τέλους τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος (ἐν Κωνσταντινοπόλει 1923), σελ. β' ἐπ. Ferrari, *Diritto matrimoniale secondo le novelle di Leone il Filosofo*, B. Z. XVIII 161 ἐπ.; Brandileone, *Il diritto bizantino nell'Italia meridionale*, σ. 63, Monnier, *Les Nouvelles de Léon le Sage*, σ. 81, Μαριδάκη, Ἀστ. δίκαιον ἐν ταῖς Νεαραῖς τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, σ. 41 ἐπ.

(2) Νο. 74 κ. 4.

(3) Νο. 117 κ. 4.

(4) Ἐκλ. 2, 8 (ed. Zachariae. 2, 9 ed. Montferrati): «εἴτε ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦτο δι' εὐλογίας».

σεως τοῦ γάμου ἐν ἐκκλησίᾳ δι' εὐλογίας, ἐπίσης δὲν καθιεροῖ ὡς συστατικὸν τοῦ γάμου στοιχεῖον τὴν ἱερολογία, ἀλλ' ὡς ἀποδεικτικὸν τῆς συναινέσεως τῶν «συναλλασσόντων προσώπων». Βραδύτερον, ἐν τῷ κατὰ τὸ ἔτος 879 συνταχθέντι Προχείρῳ⁽¹⁾ περιελήφθη διάταξις παρὰ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο· νεαρῶς τεθεῖσα⁽²⁾ καὶ ἀπαγορεύουσα τὴν μυστικὴν τέλεσιν τῆς ἱερολογίας, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ καθιστᾷ αὐτὴν στοιχεῖον τοῦ γάμου ἀπαραίτητον. Ἐπίσης τὸ τῆς Ἐπαναγωγῆς⁽³⁾ περὶ τελέσεως γάμου «εἴτε δι' εὐλογίας, εἴτε διὰ στεφανώματος. . .» δὲν καθιεροῖ ὡς ἀποκλειστικὸν τρόπον τελέσεως ἐγκύρου γάμου τὴν ἱερολογία.

Μόλις ἐν ἔτει 893 ὁ Λέων διὰ τῆς Νεαρᾶς 89⁽⁴⁾ ἤξίωσε «τὰ συνοικέσια τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας ἐρρῶσθαι . . ., ὡς ἐνθα γε μὴ ὀρῶτο τοῖς συνοικεῖν βουλομένοις τοιαύτη δαιτιῶσα ἄρμογή, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ρηθῆσεται συνοικέσιον, οὐδ' ἐπιτεύξεται τῶν τοιούτου δικαίων ἢ τοιαύτη συμβίωσις», βραδύτερον δ' ἐν ἔτει 1095 Ἀλέξιος ὁ Κομνηνὸς ἐπέξετεινε τὴν διατύπωσιν ταύτην τῆς ἱερολογίας καὶ ἐπὶ γάμου δούλων⁽⁵⁾. Μεταγενέστεραι μαρτυρίαι ρητῶς μνημονεύουσιν, ὅτι ἡ πρώτη νομοθετικὴ διάταξις, δι' ἧς ἐπεβλήθη ἡ ἱερολογία ὡς στοιχεῖον ἀπαραίτητον τοῦ γάμου, ὑπῆρξεν ἡ Νεαρά αὕτη τοῦ Λέοντος· οὕτω τὸ περὶ τὸ τρίτον τέταρτον τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος φερόμενον ὡς συνταχθὲν ποίημα νομικὸν τοῦ Μιχαὴλ Ἀτταλειάτου, ἀναφερόμενον ἐν παραρτήματι εἰς τὰς Νεαρὰς τοῦ Λέοντος, λέγει, ὅτι «νῦν οὐ συνίσταται γάμος εἰ μὴ ἱερολογία γένηται, καθὼς ὁ αὐτὸς βασιλεὺς

(1) Πρόχ. 4, 27: «Μηδεὶς μυστικῶς στεφανοῦσθω, ἀλλὰ παρόντων πλειόνων» (ed. Zachariae σ. 34).

(2) Zachariae, Πρόχ., σ. 352 καὶ Jus Graecorom. III 65 σημ. 1.^ο Ἐντεῦθεν Ἀρμεν. 4, 4, 26. Κατὰ Leunclavius, Jus Graecorom. I 87 νεαρά Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο.

(3) Ἐπαναγωγή 16, 1. Ἴδε καὶ σχόλ. d ὑπὸ Ἐπαναγωγῆς 16, 27. Περβ. Ἐπαναγωγῆν 14, 11.

(4) Zachariae, Coll. II, Nov. LXXXIX: Jus Graecorom. III 185. Περβ. τοῦ αὐτοῦ Νο. 98, παρὰ Zachariae (αὐτ.) Nov. XCVIII: Jus Graecorom. III 195 ἐπ.: «εἰ ὅλως ἐπ' αὐτῇ θέμει τελεῖσθαι, ἃ τῷ γάμῳ τελεῖται, οἷον εὐχὴν ἱερὰν ἢ τελετὴν. . . ὁ μὲν γὰρ ἱερεὺς κατὰ μίμησιν τῆς ἁνωθεν παρὰ τοῦ πλάσαντος εὐλογίας τοῦ πρὸς αὔξησιν τὰ γένη συναρμόσαντος ἔστηκεν ἱερολογῶν. . .». Τοῦ αὐτοῦ, Νο. 109 παρὰ Zachariae, Coll. II, Nov. CIX: Jus Graecorom. III 211.

(5) Zachariae, Coll. IV, Nov. XXXV: Jus Graecorom. III 401 ἐπ.

(Λέων) ἐθέσπισεν»⁽¹⁾ ἐπίσης ἡ ἐν χειρογράφοις σφζομένη, ἀλλ' οὐπω δημοσιευθεῖσα⁽²⁾ ἐκλογὴ τῶν βιβλίων 1—10 τῶν Βασιλικῶν («πρῶτον τεύχος τῶν ἐκλογῶν, ἡγουν τῶν δέκα βιβλίων τῆς ἐξηκονταβίβλου») ἡ περὶ τὸ 1156 συνταχθεῖσα καὶ (κακῶς ἐπομένως) εἰς τὸν σύγχρονον τοῦ Ἰουστινιανοῦ Θεόδωρον τὸν Ἑρμουπολίτην ἀποδιδομένη⁽³⁾ ἐν τίτλῳ γ' τοῦ Β' βιβλίου⁽⁴⁾ καθορίζει, ὅτι «τοῦτο διευτυπώσατο διὰ νεαρᾶς ὁ ἐν βασιλεῦσιν αἰοιδίμος καῖσαρ Λέων ὁ φιλόσοφος καὶ ὁ τρισμακάριστος βασιλεὺς καῖσαρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός», κατὰ δὲ τὸ «νόμιμον κατὰ στοιχεῖον» τῶν ἀρχῶν τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος⁽⁵⁾ «πρὸ τοῦ κυροῦ Λέοντος τοῦ σοφοῦ ἐγένοντο καὶ πολλάκις γάμοι καὶ χωρὶς ἱερολογίας, ὡς λέγουσιν τινες, αὐτὸς δὲ ὁ σοφὸς κύρις Λέων διὰ νεαρᾶς αὐτοῦ προσταγῆς ὥρισεν, ἵνα μὴ γένηται ποτε γάμος χωρὶς ἱερολογίας, καὶ ἔκτοτε τοῦτο κρατεῖ». Ἐπίσης ὁ κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν ἀκμάσας Δημήτριος Χωματιανὸς τὰς διατάξεις τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ ἀναφέρει⁽⁶⁾. Ἐντεῦθεν γενικῶς ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη, ὅτι ὄντως πρῶτον νομοθέτημα ἐπιβαλὼν τὴν ἱερολογίαν ἐπὶ γάμου ὑπῆρξεν ἡ νεαρά τοῦ Λέοντος.

Παρὰ τὴν τοιαύτην ὁμόφωνον ἀντίληψιν, ὁ ἀείμνηστος καθηγητῆς Νικ. Πολίτης, ὁ θεμελιωτὴς τῆς λαογραφικῆς ἐπιστήμης ἐν Ἑλλάδι, ἐν μελέτῃ αὐτοῦ περὶ γαμηλίων συμβόλων⁽⁷⁾ ἐξετάζων τὸ ζήτημα τῆς ἱερολογίας τοῦ γάμου, φρονεῖ, ὅτι ἡ γνώμη, καθ' ἣν πρῶτη

(1) Leunclavius, Jus Graecorum. II 77 ἐπ.: Σγούτας, Θέμις 8, 116. Περὶ τοῦ ἔργου Σγούτας, αὐτ. 47 ἐπ. Zachariae, Delineatio § 46 καὶ Geschichte³, σ. 32.

(2) Πρβ. περὶ αὐτῆς Zachariae, Delineatio § 46 καὶ Ἀνέκδοτα, προλεγ. § XLVI, σ. XLIII, Geschichte³, σ. 27, 35. Αἱ ῥοπαὶ § 15, σ. 62 ἐπ. Biener, Beiträge zur Revision des justinianischen Codex, σ. 42—43.

(3) Τὸν συντάκτην τοῦ «συντόμου τῶν νεαρῶν διατάξεων» ἢ ἄλλον κατ' ἄλλους. Πρβ. Zachariae, Ἀνέκδ., ἐνθ' ἄνωτ.

(4) Δημοσιευομένη παρὰ Zachariae, Jus Graecorum. III 105 σημ. 1 καὶ ἀποδιδομένη ἐν σχολίῳ παρ' Ἀρμενοπούλῳ 4, 4, 19 (ed. Heimbach σ. 490).

(5) Synopsis minor N. λγ': Zachariae, Jus Graecorum. II 178.

(6) Δημ. Χωματιανοῦ κεφ. κα': Pitra, Analectra sacra et classica spicilegio Solesmensi parata VI (1891), col. 86.

(7) Πολίτης, Γαμήλια σύμβολα. Ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι Ἐθν. Πανεπιστημίου 1905—1906 (σ. 111 ἐπ.), σ. 114 ἐπ., ἐν ἰδιαίτερῳ τεύχει (ἐν Ἀθήναις 1906), σ. 6 ἐπ. καὶ τελευταῖον ἐν Λαογραφικοῖς Συμμερίτοις 2 (σ. 218 ἐπ.), σ. 219 ἐπ.

νομοθετική διάταξις ἐπιβάλλουσα τὴν ἱερολογίαν πρὸς σύναψιν γάμου εἶναι ἢ τῆς Νρ. 89 Λέοντος τοῦ σοφοῦ, στηρίζεται ἐπὶ πλάνῃς, ἀνασχευάζων τοὺς τοῦτο διδάσκοντας Ἑλληνας νομοδιδασκάλους (¹) καὶ διδάσκει, ὅτι ἡ πρώτη τοιοῦτου περιεχομένου διάταξις ἐξεδόθη τῆς σαράς ὄλους αἰῶνας προγενέστερον ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου τοῦ Α', διασφῶμένη παρὰ τοῦ Μαλάλα (²), ὅστις ἀναφέρει αὐτὴν ὡς ἐξῆς :

«Ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς ἕτερον ἐξέθετο θεῖον τύπον, ὥστε μηδένα δίχα σάκρας τινὰ τεκνοποιεῖσθαι, μήτε ἄρρεν, μήτε θῆλυ, ἀλλὰ ἀπὸ θείας σάκρας διὰ τὸ καὶ τὸ τεκνοποιούμενον ἔχειν δίκαιον υἱοῦ νομίμου καὶ θυγατρὸς εἰς τὸ καὶ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖν τὴν οὐσίαν τοῦ τεκνοποιουμένου αὐτόν».

Κατὰ τὴν θεωρίαν λοιπὸν ταύτην, Ἀναστάσιος ὁ Α' (491—518) ἐξέδωκε διάταξιν (³), δι' ἣς ἀπηγορεύετο τὸ συνάπτειν γάμον ἄνευ

(1) Καλλιγᾶν, Οἰκογ. (ἔκδ. β') § 53. Παπαρηγόπουλον, Οἰκογ. (ἔκδ. β') § § 57, 58, Κρασσᾶν, Οἰκογ. (ἔκδ. δ') § 50. Ἐκ τούτων ὁ Παπαρηγόπουλος, αὐτ., ὑποστηρίζει ἀορίστως, ὅτι «φαίνεται... ἐκ τοῦ προοιμίου τῆς Νεωρᾶς ταύτης καὶ ἐκ τινος διατάξεως Βασιλείου τοῦ Μακεδόνης, ὁρίζουσης νὰ μὴ εὐλογῶνται κρυφίως οἱ γάμοι (τ. ἔ. τῆς ἐν Προχ. 4, 27 διατ., περὶ ἣς ἄνωτ. ὁ λόγος). ὅτι ὁ Λέων διὰ τῆς παρατεθείσης διατάξεως δὲν εἰσάγει τὸν τρόπον τοῦτον τῆς συνάψεως τοῦ γάμου κατὰ πρῶτον, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπιμένει νὰ τηρῆται οὗτος, *νομοθετηθεὶς* καὶ πρὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ παραμελούμενος» καὶ ἀπαπέμπει εἰς Ἀρμ. 4, 4, 19. Τὸ ὅτι ἡ τοιαύτη δόξα δὲν εἶναι ὀρθή, ἀποδεικνύεται, νομίζω, ἐκ τῶν ἐνταῦθα λεγομένων, τὸ δὲ χωρίον τοῦ Ἀρμενοπούλου οὐδεμίαν πρὸς τὸ θέμα ἔχει σχέσιν. Ἄν ὁ συγγραφεὺς νοῇ τὸ ὑπ' αὐτὸ σχόλιον, περὶ αὐτοῦ (οὐδὲν ἄλλο ἄλλως τε λέγοντος, εἰ μὴ, ἀντιθέτως, ὅτι πρῶτος ὁ Λέων ἐνομοθέτησε τοῦτο) καὶ τῆς πηγῆς, ἐξ ἣς ἐλήφθη, πρβ. τάνωτέρω σ. 51, σημ. 4 εἰρημένα. Τὰ παρὰ Κρασσᾶ (αὐτ. κείμεν. καὶ σημ. 2) λεγόμενα, ὅτι πρῶτοι ἐν τῇ Δύσει οἱ Φράγχοι βασιλεῖς ἐνομοθέτησαν, ὅτι, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν κωλυμάτων τοῦ γάμου ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, δέον οὗτος νὰ προκηρυχθῇ δημοσίᾳ καὶ εἰτα νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἱερολογία : Cap. Car. M. (802) c. 35, Cap. Reg. Fr. 179, 389, 463 καὶ ἡ ἀπόκρουσις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Πολίτου (αὐτ.) ἐκφεύγουσι τοῦ κύκλου τῆς προκειμένης μελέτης.

(2) Μαλάλα, Χρονογρ. λόγ. ιστ' (σ. 401, 14 ἐπ. ἔκδ. Βόννης).

(3) «θεῖον τύπον» = «θεῖαν κέλευσιν» : Μαλάλα, Χρονογρ. λόγ. ι' (σ. 248, 7, σ. 249, 3, ἔκδ. Βόννης), Ἰουστ. Νρ. 113, 151, 152, Βαλσ. εἰς καν. λη'. τῆς ἐν Τρούλλῳ ΣΤ'. συνόδου : «δέον γὰρ ἐστὶν ἀκολουθεῖν τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις *τύποις*, ἥτοι τοῖς βασιλικοῖς προστάγμασι». Ῥάλλη καὶ Ποτλῆ, Σύντ. 2, 392. Βασ. 2, 5, 27.

ιερολογίας, ἐπεβάλλετο δ' ἡ σύναψις γάμου δι' ἱερολογίας χάριν τῶν τέκνων κλπ.

Ἐάν ἡ θεωρία αὕτη ᾗτο ἀκριβής, ἡ ἐπιστημονικὴ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης σημασία οὐδὲνα διαφεύγει· διότι δὲν θὰ ἐνεφάνιζεν ἀπλῶς πλανηθέντας τοὺς παλαιούς καὶ τοὺς ἐρμηνευτὰς παρασυρθέντας· θὰ ἐγέννα ζητήματα ἀτελεύτητα, ἰδίᾳ ὡς ἐκ τῆς παραλείψεως τῆς διατάξεως ταύτης ἐκ τοῦ Κώδικος τοῦ Ἰουστινιανοῦ⁽¹⁾, ἐν τῷ ὁποίῳ, ἀντιθέτως, μνημονεύονται προηγούμενοι τύποι τῆς τελέσεως⁽²⁾ καὶ πληθὺν εἰκασίων περὶ τῶν λόγων τῆς τοιαύτης παραλείψεως. Εὐτυχῶς ὅμως ἡ θεωρία αὕτη στηρίζεται εἰς **ριζικὴν πλάνην** τοῦ ἀειμνήστου Πολίτου, προελθοῦσαν ἐξ ἀπλῆς παρερμηνείας τοῦ χωρίου τοῦ Μαλάλα, εἰς ἄλλο ἐντελῶς ἀναγομένου θέμα:

Ἐκ πρώτης ᾗδῃ ὁψεως φαίνεται, ὅτι ἡ διάταξις αὕτη ὁρᾷ εἰς **υἱοθεσίαν** καὶ οὐχὶ εἰς **εἰς γάμον** τὸ «**τεκνοποιεῖσθαι**», «**υἱοποιεῖν**», «**υἱοποιεῖσθαι**», «**υἱοῦσθαι**», σημαίνουσιν «**υἱοθετεῖν**», τὸ «**τεκνοποιᾶ**» καὶ «**τεκνοποίημα**» σημαίνουσιν «**υἱοθεσία**». Οὕτω λ. χ. παρὰ Διοδώρῳ Σικελιώτῃ⁽³⁾: «Ζεὺς Ἦραν ἔπεισεν **υἱοποιήσασθαι** τὸν Ἡρακλέα» καὶ: «τοὺς τοῦ Διὸς παῖδας **υἱοποιήσάμενος**...». Ἐν ταῖς Νεαράῃς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὁμοίως⁽⁴⁾: «τὴν τοὺς νόθους **υἱοποιεῖσθαι** διάταξιν...» καὶ «τὰς **υἱοποιίας** τὰς τῶν νόθων ἐκώλυσε...». Παρὰ Σουίδᾳ⁽⁵⁾: «ἡ τὸν Μωϋσῆν **υἱο-**

Κεδρηνός, Σύνοψις ἱστοριῶν 1, 617, 11 (ἐκδ. Βόννης), Θεοφάνης, Χρονογρ. σ. 121, 5, 12, 26· 176, 20, 334, 7 (ἐκδ. de Boor, Teubner). Ducange, Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis ἐν λέξει τύποι.

(1) Τῆς συντάξεως τοῦ ὁποίου εἶναι πολὺ προγενεστέρα, ἄτε ἐκδοθεῖσα ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Α'. Ὅρα κατωτ. σ. 654 σημ. 3 ἐπ. καὶ ἀντίστοιχον κείμενον περὶ τῆς ἀκριβοῦς χρονολογίας τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς.

(2) Cod. 5, 4 ἐπ., ὧν πολλὰ χωρία ἀπηλείφθησαν κατόπιν ἐκ τῶν Βασιλικῶν 28, 4 (25 ἐπ.) καὶ ἐξῆς κατὰ τὸ πλείστον συνεπείᾳ τῆς μεσολαβήσεως ἐξελίξεως, προστεθεισῶν τῶν ἐν τῷ μεταξὺ ἐκδοθεισῶν Νεαρῶν κλπ.

(3) Διοδ. Σικελ. 4, 39, 60.

(4) Νρ. 89 κ. 7.

(5) Σουίδα, Λεξ. ἐν λέξει «θερμόταται». Καὶ περαιτέρω ἐν τοῖς λεξικοῖς Σουίδα καὶ Φωτίου: «**Υἱῶσαι τὸν παῖδα**, υἱὸν ποιῆσαι αὐτὸν θεόν. Καὶ **υἱῶσει**, τῇ υἱοθεσίᾳ. Καὶ **υἱῶσατο**, ἀντὶ τὸν υἱὸν θετὸν ἐποίησατο κλπ.» Μέγα Ἑτυμολογ., σ. 775: «**Υἱῶσεις** αἱ υἱοθεσίαι καὶ **υἱῶσατο** ἀντὶ τὸν θετὸν υἱὸν ἐποίησε καὶ **υἱῶσαι**». Ὅρα ἐτι Νικόλ. Δαμασκηνὸν ἐν Προδρόμῳ ἑλλην. βιβλιοθήκης 257. Περβ. Λιβαδᾶν, Παρατηρήσεις εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς

ποιήσασα». Ἐπίσης παρὰ Θεοφάνει (1) εὑρηται: «τούτῳ τῷ ἔτει **τεκνοποιηθεὶς** ὁ βασιλεὺς Μαυρίκιος Χοσρόην τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν...». Παρὰ τῷ αὐτῷ (2): «Τούτῳ τῷ ἔτει Ἰουστίνος ὁ βασιλεὺς Τιθέριον, τὸν κόμητα τῶν ἐσκουσιτόρων **υἱοποιησάμενος**...». Ἐπίσης εἰς Γνώμονα τοῦ ἰδίου λόγου (3) φέρεται: «ἐὰν... ἀνέλθῃται παῖδ᾽ καὶ τοῦτον **υἱοποιήσῃται**, μετὰ θάνατον τεταρτολογεῖται». Ἐν ταῖς Νεαραῖς τοῦ Λέοντος ὁμοίως: «εἰς γάμον συνάπτεσθαι τοῖς κατὰ φύσιν τοῦ **υἱοποιησαμένου** παισὶ τοὺς εἰσποιητοὺς παῖδας» (4). «... θεσπίζει βουλομένους **υἱοποιεῖσθαι** ἀκώλυτον ἔχειν τὴν βούλησιν» (5). «τοῖς βουλομένοις **υἱοποιεῖσθαι**...» (6). Καὶ ἐν τοῖς εὐχολογίοις (7) ἐπίσης ὑπὸ τὸν ἔννοϊαν ταύτην εὑρηται «σύνταξις εἰς **τεκνοποίησιν**», ἔνθα περαιτέρω: «χρὴ γινώσκειν. ὅτι μετὰ τὸ ἀναγνῶναι τὸ μεγαλεῖον, εἰσέρχεται ὁ μέλλων **τεκνοποιεῖν**...» καὶ περαιτέρω: «... καὶ δὸς αὐτῷ **τεκνογονῆσαι**», ὡς ἐπίσης «εὐχὴ ἑτέρα εἰς **τεκνοποίησιν**», ἐν ᾗ φέρεται: «εὐλόγησον τὸν δοῦλόν σου... τὸν **τεκνοποιοῦντα** ἐν τῷ σὺ ὀνόματι...». (8) Ἐπὶ πλεον, ἡ σύνταξις τοῦ «τεκνοποιεῖσθαι» μετὰ τοῦ «τινὰ» κλπ. («... μηδένα δῖχα σάκρας **τινὰ** τεκνοποιεῖσθαι, μήτε ἄρρεν, μήτε θῆλυ...») καὶ

νομικὴν γλῶσσαν. κεφ. ξ', ἐν ἐπετηρίδι τῆς Νομικῆς σχολῆς τοῦ Ἀθηνῆσι Πανεπιστημίου 1 (1925) 176 ἐπ.

(1) Θεοφάν., Χρονογρ. σ. 266, 13 (ἐκδ. de Boor, Teubner).

(2) Θεοφάν., Χρονογρ. σ. 247, 28 (ἐκδ. de Boor, Teubner).

(3) Γνώμων τοῦ ἰδίου λόγου 41, 2 (Seckel-Schubart, Ägyptische Urkunden aus den staatl. Museen zu Berlin, Griech. Urkunden 5, 1, σ. 21).

(4) Λέοντος Νο. 24: Zachariae, Coll. II, Nov. XXIV: Jus Graecorum. III 103.

(5) Λέοντος Νο. 26: Zachariae, Coll. II, Nov. XXVI: Jus Graecorum. III 106 ἐπ.

(6) Λέοντος Νο. 27: Zachariae, Coll. II, Nov. XXVII: Jus Graecorum. III 108 ἐπ.

(7) Goar, Εὐχολόγιον (Venetiis 1730), σ. 563.

(8) Παρ. καὶ Ducauge, Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis ἐν λέξει **υἱοθετεῖν**. Preisigke, Wörterbuch der griechischen Papyrusurkunden ἐν λέξει **υἱοποιεῖσθαι**—II (1927) col. 636. Ἐν ταῖς ἐλληνικαῖς τοῦ Κώδικος διατάξεσι «παιδοποιεῖν» σημαίνει «γεννᾶν τέκνα». Παρ. Cod. 1, 3, 44 καὶ 52 § 13, Cod. 6, 4, 4 § 5, Cod. 6, 25, 6. Mayr-San Nicolò, Vocabularium Codicis Justiniani ἐν λέξει «παιδοποιεῖν»—II (1925) col. 344—345.

τὸ περαιτέρω : «διὰ τὸ καὶ τὸ τεκνοποιούμενον ἔχειν δίκαιον υἱοῦ νομίμου...», διακρινομένων τῶν τεκνοποιηθέντων ἀπὸ τῶν νομίμων τέκνων, οὐδεμίαν καταλείπουσιν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ χωρίου.

Εἶναι, κατὰ ταῦτα, φανερόν, ὅτι τὸ χωρίον οὐδεμίαν πρὸς τὸν γάμον ἔχει σχέσιν καὶ ἐπομένως παραμένει ἀναμφίβολον, ὅτι πρώτη νομοθετικὴ διάταξις ἀξιώσασα τὴν ἱερολογίαν ὡς στοιχεῖον ἀπαραίτητον διὰ τὸ κύρος τοῦ γάμου, παραμένει ἡ μνημονευθεῖσα Νεαρά τοῦ Λέοντος.

Ἄλλ' ἡ διάταξις τοῦ Ἀναστασίου ἔχει, ἄρά γε, τοῦλάχιστον σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν ἱερολογίαν ; ἐὰν τοιοῦτόν τι ὄντως συμβαίνει, καὶ πάλιν τὸ ἐντεῦθεν ἐξαγόμενον ἐπιστημονικὸν διάφορον εἶναι σημαντικόν· διότι θὰ εὐρισκόμεθα πρὸ νομοθετικῆς διατάξεως καθιερούσης ρητῶς ὡς ἀπαραίτητον διὰ τὸ κύρος τῆς υἱοθεσίας τοῦλάχιστον στοιχεῖον τὴν ἱερολογίαν, πρᾶγμα ὅπερ μέχρι τοῦδε δὲν ἦτο γνωστόν. Εἶναι ὅμως τοῦτο ἀκριβές ;

Ἐφ' ὅσον ἡ διάταξις αὕτη ἐξεδόθη ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ Α', ἡ ἐκδοσις αὐτῆς περιοριστέα πρωτίστως μεταξὺ 491 καὶ 518, τῶν ἐτῶν τῆς βασιλείας αὐτοῦ. Ἐὰν θελήσωμεν ὅμως νὰ χρονολογήσωμεν ἀκριβέστερον τὴν διάταξιν, ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ Μαλάλα εὐρίσκομεν, ὅτι προφανῶς ἐξεδόθη μετὰ τὴν ἕκτην Νοεμβρίου ἔτους χρηματίζοντος κατὰ τοὺς Ἀντιοχεῖς φξά', ὅπερ οὗτος μνημονεύει ὀλίγον ἀνωτέρω (1) διὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Σεδῆρου ἀντὶ τοῦ ἐξορισθέντος Φλαβιανοῦ καὶ πρὸ τοῦ ἔτους χρηματίζοντος κατὰ τοὺς Ἀντιοχεῖς φξδ', Ἰνδικτιῶνος θ', ὁπότε, ὡς ἐπίσης ὁ ἴδιος ὀλίγον κατωτέρω (2) μνημονεύει, οἱ δῆμοι Ἀλεξανδρείας τῆς μεγάλης ἐστασίασαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν αὐγουστάλιον αὐτῶν Θεοδόσιον τὸν ἀπὸ Ἀντιοχείας υἱὸν Καλλισπίου τοῦ πατρικίου διὰ λῆψιν ἐλαίου, δηλ. μεταξὺ τῶν ἐτῶν 513 καὶ 516, λαμβανομένου ὑπ' ὅψιν, ὅτι ἡ χρονολογία τῆς Ἀντιοχείας, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, προηγείται τῆς ἡμετέρας κατὰ 48 ἔτη (3). Λαμβανομένης δ' ὑπ' ὅψιν τῆς

(1) Μαλάλας, αὐτ. σ. 400, 9—10 (ἐκδ. Βόννης).

(2) Μαλάλας, αὐτ. σ. 401, 24 (ἐκδ. Βόννης).

(3) «Χρηματίζει» οὖν ἡ μεγάλη Ἀντιόχεια κατὰ τιμὴν ἔτους πρῶτον ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Καίσαρος Γαίου Ἰουλίου». Μαλάλας, λογ. θ' (σ. 217, 21—22 ἐκδ. Βόννης). Πρβ. τὸν αὐτόν, λόγ. ιε' (σ. 391, 3), μνημονεύοντα ὡς ἔτος θανάτου τοῦ Ζήνωνος καὶ ἀναρρήσεως Ἀναστασίου τοῦ Α' κατὰ τὴν χρο-

διατυπώσεως τοῦ Μαλάλα, μνημονεύοντος πρῶτον τὴν ἡμετέραν διάταξιν καὶ εἶτα ἐπιφέροντος, ὅτι: «ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ τῆς αὐτοῦ (τοῦ Ἀναστασίου) βασιλείας» ἐγένετο ἡ στάσις τῶν δῆμων τῆς Ἀλεξανδρείας τῆς μεγάλης καὶ φόνος τοῦ Θεοδοσίου, ὃν, κατὰ τὰ εἰρημμένα, τοποθετεῖ ἐν ἔτει 516, φαίνεται μᾶλλον, ὅτι ἡ ἡμετέρα διάταξις περὶ τὸ ἔτος τοῦτο ἐξεδόθη.

Ἐάν, ἄρα, ὑποτεθῇ, ὅτι εἰς ἱερολογίαν ἡ διάταξις ἀφορᾷ, θὰ εἴχομεν ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 516 περίπου διάταξιν, ἐπιβάλλουσαν τὴν ἱερολογίαν τῆς υἱοθεσίας. Τοιαύτης ὅμως διατάξεως δὲν διεσώθη ἡ μνήμη (1), ἐνῶ, ἂν πράγματι ὑφίστατο, δὲν θὰ ᾔτο τοῦτο πιθανόν (2). Ἀληθῶς, πολλαχόθεν βεβαιοῦται, ὅτι εἶχεν ἐπικρατήση, ὅπως

νολογίαν Ἀντιοχείας, τὴν 9ην Ἀπριλίου (Ξανθικοῦ, κατὰ τὴν μακεδονικὴν τῶν μηνῶν ὀνοματολογίαν, ἧς ποιεῖται χρῆσιν ὁ Μαλάλας) 539, ἰνδικτ. ιδ', δηλ. τὸ γνωστὸν 491 μ. Χ.

(1) Τὸ παρὰ Zhismann, *Eherecht*, σ. 280 in fine, 281 λεγόμενον καὶ ἐπαναλαμβανόμενον ὑπὸ τοῦ Μπαλῆ, Μελέται ἐπὶ τοῦ ἰσχύοντος ἀστικού δικαίου 1^ο, σ. 279 σημ. 5 (1^ο (1927), 280 σημ. 5), ὅτι ἡ ἱερολογία ἐπὶ υἱοθεσίας μνημονεύεται τὸ πρῶτον ἐν διατάξει τοῦ Ἀναστασίου, περιλήφθεισῃ ἐν Cod. 5, 27, 6 δὲν εἶναι ἀκριβές· διότι τὸ ἐν § 1 τοῦ νόμου τούτου τοῦ Κώδικος λεγόμενον: *filios insuper vel filias iam per divinos adfatus a patribus suis in adrogationem susceptos vel susceptas* καὶ δὴ ὁ ὅρος *divini adfatus* δὲν σημαίνει ἱερολογίαν, ἀλλὰ, συνώνυμος ὢν πρὸς τὰ *litterae sacrae*, *apices sacri*, *oraculum caeleste*, διάταξιν αὐτοκράτορος, **αὐτοκρατορικὴν ἀνειγραφὴν** (*rescriptum*) καὶ εἰσποίησιν διὰ τοιαύτης ἀντιγραφῆς γινομένην. Cod. 1, 23, 6 pr. Cod. 1, 4, 3. Cod. 1, 55, 10. Πρβ. καὶ Dirksen, *Manuale latinitatis fontium iuris civilis Romanorum* ἐν λέξει *adfatus* καὶ τὰ παρὰ Mayr, *Vocabularium codicis Justiniani* ἐν λέξει *adfatus* I (1923), col. 420 χωρία, εἰ δὲ Cod. Theodos. 1, 1, 5: «*cum sacris transmittatur adfatibus*». Cod. Theod. 14, 9, 3: «*si qui eorum post emissos divinae sanctionis adfatus. . .*». Cod. Theod. 16, 2, 37: «*nostrae serenitatis adfatus*». Πρβ. καὶ τὰ παρὰ Gradenwitz, *Heidelberger Index zum Theodosianus* (1925) φ. 13 ἐν λέξει *affatus* χωρία τοῦ Θεοδοσιανοῦ Κώδικος. Ἐπίσης ἐπὶ παρανοήσεως τῆς διατάξεως τοῦ Ἰουστίνου ἐν Cod. 5, 27, 7, στηρίζεται ἡ γνώμη τοῦ Zhishmann (αὐτ.), ὅτι καὶ ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης ἀποδεικνύεται δῆθεν ἡ ὑπαρξίς ἱερολογίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, διότι αὕτη ὀρίζει, τάχα, ὅτι τὰ νόθα δὲν σιεροῦνται τῆς κληρονομίας, ἐάν ἡ υἱοθεσία εἶχε τελεσθῇ κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν τύπον πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς διατάξεως. Τὸ ἐν § 1 αὐτ.: *ex divinis iussionibus*, ὡς καὶ τὸ ἐν § 3: *divinis litteris*, δὲν δηλοῦσιν **ἱερολογίαν**, ἀλλ' **αὐτοκρατορικὰς διατάξεις**.

(2) Ἀποδείξας τούτου τὸ ὅτι τόσον ἡ ἱερολογία τοῦ γάμου, ὅσον καὶ ἡ τῆς

καὶ ἡ υἱοθεσία ἱερολογῆται· ἐν ταῖς Νεαρχαῖς τοῦ Λέοντος ἀναφέρεται ἡ ἱερολογία τῆς υἱοθεσίας ὡς ἐξ ἔθους προφανῶς κρατήσασα (¹) καὶ φαίνεται τὸ ἔθος τοῦτο ἀναγνωρίζμενον καὶ κυρούμενον οὕτω ἐν τῇ Νεαρχᾷ 24 (²) ὁ αὐτοκράτωρ παρατηρεῖ μετὰ θλίψεως, ὅτι αἱ υἱοθεσίαι γίνονται ὑπὸ τῶν νεωτέρων οὐχὶ προσηκόντως, δηλ. ἄνευ ἱερολογίας: «ὄντων δὲ οὐκ ὀλίγων ἐν οἷς ὑπὸ τοῦ νεωτέρου παρευδοκίμεται χρόνου, μάλιστα ἐν τῷ μέρει τῶν υἱοθεσιῶν τοῦτο πάσχων ὁράται, ὥς πικνύπασσι μὴ κατὰ πρόποντα κόσμον ποιεῖ, ἄνευ τελετῆς θείας καὶ ἱερῶν ᾧδων ταύτας ποιούμενος, ἀλλ' ἀπλῶς τοῖς βουλομένοις υἱοθετεῖσθαι μόνον διδόντος τοῦ νόμου». Ὡς συνέπειαν τούτου εὐρίσκει ὁ αὐτοκράτωρ Λέων, τὸ ὅτι δὲν ἐθεωρεῖτο ὑπάρχον κώλυμα ἐκ τῆς ἄνευ ἱερολογίας τελουμένης υἱοθεσίας, «οὐδὲν ὑπολογιζομένης τῆς πράξεως διὰ τὸ μὴ τελετῆς ἱερᾶς μεσολαβούσης ἐκεῖθεν τινα κώλυσιν ἀπαντᾶν πρὸς τὸ γαμικὸν συνοικέσιον». Ἦδη ὁμως, ἐπάγεται, «κατὰ θεσμὰ γινομένης καὶ πρόποντα καὶ δίκαια τῆς υἱοθετήσεως, καὶ διὰ τελετῆς ἱερᾶς τῶν μὲν εἰς γονέων τάξιν καθισταμένων τῶν δὲ εἰς τῶν παίδων, οὐκέτι περιλείπεται λόγος εἰς γάμον συνάπτεσθαι τοῖς κατὰ φύσιν τοῦ υἱοποιησαμένου παισὶ τοὺς εἰσποιητοὺς παῖδας». Ὁμοίως ἐν Νρ. 89 (³) ὁ Λέων καθιεροῖ τὴν ἱερολογίαν ἐπὶ γάμου κατὰ μίμνησιν τῆς υἱοθεσίας, προάγων αὐτὴν εἰς στοιχεῖον τοῦ κύρους τοῦ γάμου, ἀλλ' ἔθος πάλιν κυρῶν προϋφιστάμενον: «Ὡςπερ τὰ τῆς υἱοθεσίας πράγματα πρὸς τὸ ἀδιάφορον διακείμενα παρεῖδεν ἡ ἀρ-

υἱοθεσίας, ἀποδίδονται ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων εἰς τὸν Λέοντα (Πρβλ. ἀνωτ. σ. 50—51, κατωτ. ἐπομ. σημ.). Καὶ τὸ μὲν ἀποδίδειν τὴν ἱερολογίαν εἰς ὁρισμένον αὐτοκράτορα, χωρὶς τοῦτο νὰ ᾖ ἀπολύτως ἀκριβές, εἶναι πιθανόν, ἐντελῶς ὁμως ἀπίθανον τὸ νὰ μὴ διασωθῇ ἡ μνήμη διατάξεως τοιαύτης σημασίας, ἂν ὄντως ὑπῆρχε.

(1) Τοῦτο σαφῶς ὑποδηλοῦται ἐν προοιμίῳ τῆς Νρ. 24 τοῦ Λέοντος. Δὲν εἶναι, ἄρα, ἀκριβές τὸ ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς πηγαῖς (Βαλαμῶνι, Βλάσταρι, κατωτ. σ. 58 σημ. 5 καὶ 7 ἀπαντῶμενον, οὗ ἀπήχησις καὶ παρὰ Μομφερράτῳ, Οἰκογεν., σ. 79 καὶ σημ. 4, ὅτι ὁ Λέων εἶναι ὁ εἰσαγαγὼν τὴν ἱερολογίαν ἐπὶ υἱοθεσίας. Ὁ Λέων ἀπλῶς ἀνεγνώρισε καὶ ἐκύρωσε τὸ ἔθος τοῦ ἱερολογεῖν τὴν υἱοθεσίαν, χωρὶς δὲ καὶ νάξιωσῃ τὴν ἱερολογίαν ὡς στοιχεῖον τοῦ κύρους τῆς υἱοθεσίας. Τοιαύτην ἐννοίαν ἔχει καὶ τὸ ἐν Νρ. 89 ἀπαντῶμενον καὶ εἰς τὴν Νρ. 24 ἀναγόμενον: «καθάπερ ἐπὶ τέχνων εἰσποιήσεως ἱεραῖς ἐπικλήσει τὴν εἰσποίησιν προβαίνειν διωρισάμεθα».

(2) Zachariae, Coll. II, Nov. XXIV: Jus Graecorom. III 103.

(3) Zachariae, Coll. II, Nov. LXXXIX: Jus Graecorom. III 185.

χαιότης, ἦν χωρὶς εὐχῶν καὶ τελετῆς ἱερᾶς τελεῖσθαι νομίζουσα οὐδὲν ἐδόκει ὀλιγωρεῖν, οὕτως ἔοικε καὶ τὴν ἀκριβῆ τῶν συνοικεσιῶν παρεωρακέναι κατάστασιν καὶ δίχα τῆς νενομισμένης εὐλογίας αὐτὰ συγχωρεῖν... Τοιγαροῦν καθάπερ ἐπὶ τέκνων εἰσποιήσεως ἱεραῖς ἐπικλήσει τὴν εἰσποίησιν προδαίνειν διωρισάμεθα, οὕτω δὴ καὶ τὰ συνοικέσια τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας ἐρρῶσθαι κελεύομεν...» Ἐντεῦθεν ἐν ἐνὶ τῶν χειρογράφων τοῦ Προχείρου⁽¹⁾ μετὰ τὸ χωρίον 7, 19 εὑρηται μεταγενεστέρα προφανῶς τῶν τοῦ Λέοντος Νεαρῶν προσθήκη, καθ' ἣν: «τῆς γὰρ καθ' ἡμᾶς θέσεως ἐν ναοῖς ἁγίοις καὶ εὐχαῖς ὁσαῖς γινομένης, ἄλυτός ἐστιν ὁ δεσμός...»⁽²⁾, ἐν δὲ τῇ Ὑψημένῃ Ἐπαναγωγῇ⁽³⁾ ἀπαντᾶται, ὅτι: «...τῆς καθ' ἡμᾶς θέσεως ἐν ἁγίοις ναοῖς καὶ δι' εὐχῶν ὁσίων καὶ χειροθεσίας ἱερέων συνισταμένης, ἄλυτος ὁ δεσμός διαμένει...» χωρίον, ὅπερ, ὑπὸ μορφὴν σχολίου, περιελήφθη μεταγενεστέρως καὶ εἰς τὴν Ἐπαναγωγὴν⁽⁴⁾. Ὁμοίως ἢ τῆς υἰοθεσίας ἱερολογία μνημονεύεται παρὰ Βαλσαμῶν⁽⁵⁾: «ἔτι σημείωσαι, ὅτι καὶ διὰ ἱερᾶς εὐχῆς γίνεται υἰοθεσία. Ἐχε οὖν τοῦτο ἐπὶ μνήμης· οὐ γὰρ εὑρηταί που ἀλλαχοῦ κείμενον, καὶ διὰ τοῦτο ἄγνοεῖται τοῖς πολλοῖς»⁽⁶⁾. Ματθαῖος ὁ Βλαστάρχης ἐν τῷ ἑαυτοῦ Συντάγματι⁽⁷⁾ ἀποδίδει κείμενον τῆς Νρ. 24 τοῦ Λέοντος, ὡς καὶ ὁ Μαλαξὸς ἐν τῷ ἑαυτοῦ Νομοκάνονι, κατὰ τὸ παρ' ἐμοὶ εὐ-

(1) Codex Bodleianus 264, Roe 18 (τοῦ ἔτους 1349). Περὶ τούτου Zachariae, Πρόχ. σ. CXCH, CCX, 315 ἐπ.

(2) Zachariae, Πρόχ., σ. 56, σημ. 40

(3) Ὑψημ., Ἐπαναγ. 15, 12: Zachariae, Jus Graecorum. IV 231 ἐπ.

(4) Ἐπαναγ. 17, 21, σχόλ., ed. Zachariae, σ. 112.

(5) Βαλσ. εἰς καν. ηγ' τῆς ἐν Τρούλλῳ ΣΤ'. Οἰκουμ. Συνόδου. Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων Β', σ. 430 ἐπ.

(6) Φαίνεται, ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βαλσαμῶνος ὑφίστατο διχογνωμία, ἂν ἡ ἱερολογία ἐπιβάλλεται ὡς ἀπαραίτητος διὰ τὸ κύρος τῆς υἰοθεσίας διατύπωσης, ἢ ἀποτελῇ ἀπλῶς ἓνα τῶν δι' αὐτὴν καθιερωμένων τύπων, διότι ὁ Βαλσαμὼν λέγει: «πολλάκις ἤκουσα ἀπὸ πολλῶν καὶ ταῦτα τριβοκῶν περὶ τὰ νομικὰ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικά, μὴ ἔχειν χώραν τὰ τῆς υἰοθεσίας ἀρτίως δὲ μηδὲ ἀπὸ μόνης εὐχῆς καὶ τῆς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀναδοχῆς γίνεσθαι νόμιμον υἰοθεσίαν· ὅπερ αἱ ρηθεῖσαι βασιλικαὶ νεαραὶ οὐκ ἀνέχονται λέγεσθαι». Πρβ. καὶ σ. 431: «Τοῦτο δὲ ὠρίσθη κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῆς υἰοθεσίας, διὰ τὸ καὶ τὴν ἐκ ταύτης συγγένειαν ἀπὸ Θεοῦ καὶ διὰ θείων εὐχῶν τελετῆς συνίστασθαι κατὰ τὴν τοῦ αἰοδίδμου κυροῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ νεράν».

(7) Βλαστ. Σύντ. κατὰ στοιχ. Β'. Σύντ. 6, 137.

ρискόμενον ἀνέκδοτον ἔτι παλαιότερον χειρόγραφον, ἀναγόμενον εἰς αὐτὸ τὸ ἔτος τῆς συντάξεώς του (1): «ἡ δὲ κδ' τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ κωλύουσα τοὺς εἰσποιουμένους πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν συνάπτεσθαι τοῖς τοῦ εἰσποιησμένου παισίν, ἐπάγει· ἀλλὰ πάλαι μὲν μὴ κατὰ λόγον (2)· νῦν δὲ κατὰ τὸν πρόποντα θεσμὸν καὶ δίκαιον τῆς υἰοθεσίας γινομένης καὶ διὰ τελετῆς ἱερᾶς τῶν μὲν εἰς γονέων τάξιν καθισταμένων, τῶν δὲ εἰς τὴν τῶν παίδων, οὐκέτι περιλείπεται λόγος εἰς γάμον συνάπτεσθαι...» (3). Κατὰ τὸ Ἀλεξίου Σπανοῦ Ἐγχειρίδιον τῶν συνοικεσίων, τοῦ μέσου περίπου τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, τὸ ἔθος τοῦ ἱερολογεῖν τὴν υἰοθεσίαν εἶχεν ἐκλίπη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (4). Τὸ μεταγενέστερον Πηδάλιον (5) ἐπίσης, ἀναφερόμενον εἰς τὴν Νρ. κδ' τοῦ Λέοντος, μνημονεύει τὴν ἱερολογίαν ἀπλῶς ὡς τρόπον συστάσεως τῆς υἰοθεσίας, ὑπὸ τοιαύτην δὲ ἔννοian νοητέα καὶ ἡ σχετικὴ διάταξις τοῦ Μολδαυικοῦ Κώδικος (6), ἐνῶ ὁ Maurer ἐν τῷ

(1) Κεφ. γγ' 4.

(2) Ἐν τῷ χειρογράφῳ: *κατάλογον*.

(3) Ἐν τῇ εἰς τὴν ὁμιλουμένην διασκευῇ τοῦ ὁ Μαλαξὸς, Νομοκ. ρνα' 6, κατὰ τὸ ὑπὸ Σγούτα, Θέμ. 7, 165 δημοσιευθὲν χειρόγραφον (7, 183) λέγει: «ἐν ἄλλῳ δὲ κ κρῷ ἐποιούσαν τὴν υἰοθεσίαν χωρὶς εὐχᾶς, ἀμὴ τὴν σήμερον, ὅταν θέλει νὰ ἐπάρῃ τινὰς παιδὶ θετὸν, λαμβάνει αὐτὸ μετὰ ἀγίων εὐχῶν καὶ ἱερᾶς τελετῆς...»

(4) Ἐγχειρ. περὶ τῶν συνοικ. κεφ. ζ' περὶ τῆς υἰοθεσίας. Ἐν παραρτήματι τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ παραφράσεως τῆς Ἐξαβίβλου τοῦ Ἀρμενοπούλου (ἔκδ. Ἐνετίας 1777), σ. 494: «Εἶχον οἱ παλαιοὶ καὶ ἐτέραν συγγένειαν τῆς υἰοθεσίας ἢ ὁποία ἐγένετο μετὰ ἱερολογίας καὶ ἐπαραφυλάττετο εἰς τὰ συνοικέσια καθὼς καὶ ἡ ἐξ αἵματος. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τώρα ἔπαυσεν αὕτη ἡ μετὰ ἱερολογίας υἰοθεσία, καὶ δὲν γίνεται, διὰ τοῦτο περὶ αὐτῆς δὲν γράφομεν εἰς πλάτος...»

(5) Πηδάλ. περὶ συγγενείας κ. θ': «ἡ ἐξ υἰοθεσίας συγγένεια εἶναι, ὅταν τινὲς, καὶ μάλιστα ἄτεκνοι ὄντες, κάμνουν τινὰ υἰόν τους θετὸν εἰς παρηγορίαν τῆς ἀτεκνίας των καὶ εἰς κληρονομίαν τῆς περιουσίας των· ὅταν ὁμως κάμνουν αὐτὸν υἰόν τους, ὄχι μὲ λόγια ψιλὰ, ἀλλὰ κατὰ νόμον τὸν πρόποντα, μετὰ τελετὴν ἱερῶν εὐχῶν, κατὰ τὴν κδ' νεαράν Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Διὰ ταύτης γὰρ τῆς συγγενείας οἱ μὲν υἰοθετοῦντες τάξιν γονέων λαμβάνουσιν, οἱ δὲ θετοὶ υἱοὶ τάξιν παιδίων, καὶ εἰς γάμου κοινωνίαν ἀναμεταξύ των δὲν ἔρχονται». Ἐκδ. Ἀθηνῶν (1908), σ. 722.

(6) Μολδ. Κώδιξ § 237: «ἡ νόμιμος προᾶξις τῆς υἰοθεσίας πρέπει νὰ γένη ὄχι διὰ λόγων μόνων ψιλῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς τελετῆς τῶν ἱερῶν εὐχῶν, διὰ νὰ λαμβάνωσι τῶντι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον οἱ μὲν υἰοθετοῦντες τάξιν γονέων, οἱ δὲ υἰοθετούμενοι τάξιν τέκνων καὶ νὰ φυλάττεται μετὰ αὐτῶν ἡ συγγένεια καὶ εἰς τοὺς γάμους, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν νόμων...»

περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ βιδίῳ του διέσωσεν, ὅτι ἡ ἱερολογία δὲν ἐθεωρεῖτο ὡς ἀποκλειστικὸς, οὐδ' ἐπαρκὴς καὶ τῆς υἰοθεσίας τύπος (¹). Ἐν τοῖς εὐχολογίοις τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας περιλαμβάνονται «ἀκολουθία εἰς υἰοθεσίαν», «σύνταξις εἰς τεκνοποίησιν», «εὐχὴ εἰς τεκνοποίησιν» (²), ἡ δ' ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος οὕτω ἐπίσης ἀντιλαμβάνεται τὴν ἐπὶ υἰοθεσίας ἱερολογίαν (³), ἣτις μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐξέλιπε, δι' ὃ ἴσως καὶ ἐν τῇ περὶ τῆς νομικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος διαρκούσης τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας μελέτῃ του ὁ Geib (⁴), πραγματευόμενος περὶ υἰοθεσίας, ἐνῷ ὁμιλεῖ περὶ τῆς «ἀδελφοποιίας», τελουμένης ἐπίσης δι' ἱερολογίας, ὡς βαθμὴν ἐξαφανιζομένης, οὐδένα ποιεῖται λόγον περὶ τῆς ἱερολογίας τῆς υἰοθεσίας. Αὕτη, ἐπομένως, κατ' ἔθος ἀρχικῶς εἰσαχθεῖσα καὶ ἐπικρατήσασα βαθμὴν, ἀναχθεῖσα δ' εἰς ἓνα τῶν τύπων, δι' ὧν ἐτε-

(1) Maurer, Das griechische Volk I (1835), σ. 193. II, σ. 435.

(2) Goar, Εὐχολόγιον (Venetiis 1730), σ. 561—564. Ἐκ παραλλήλου περιλαμβάνεται καὶ ἱερολογία εἰς ἀδελφοποιίαν πνευματικὴν (σ. 706 ἐπ.) καὶ εἰς ἀρραβῶνας (σ. 310 ἐπ.), αἱ ὁποῖαι ὁμως ἀπηγορεύθησαν βραδύτερον. Περβ. Cod. 6. 24, 7 = Βασ. 35, 13, 17. Ἀρμεν. 5, 8, 92, Ῥάλλη καὶ Ποτλή, Σύντ. 5, 400 καὶ 421· 6, 126. Ηὐξημ. Πρόχ. 8, 85, Zachariae, Jus Graecorum. VI 84, τὴν παρὰ Goar, αὐτ., σ. 706 σημ.. Γιαννοπούλου, Συλλογὴν ἐγκυκλίων (1901), σ. 456 ἐπ., 466 ἐπ., Καταστατ. Ἱερᾶς συνόδου 1923, ἀρθρ. 69. Ducange, Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis λέξ. ἀδελφοποιία. Zachariae, Gesch.³ § 24 σημ. 312. Περιέργον εἶναι, ὅτι ἀνάλογος θεσμὸς ἀπαντᾷται ἐν τοῖς συρο-σσομαϊκοῖς Κώδιξι: Συρ. § 86, Ἀραβ. § 127, Ἀρμεν. § 129, Bruns-Sachau, Syrisch-röm. Rechtsbuch, σ. 254 ἐπ.

(3) Συνοδικαὶ ὁδηγαί περὶ βαθμῶν συγγενείας ὡς πρὸς τὸν γάμον τῆς 18 Μαΐου 1877 § 5—6: «Εἶδη συγγενείας πνευματικῆς εἶναι καὶ ἡ υἰοθεσία καὶ ἡ μνηστεία, ἃς ὁμως ἡ συνοδικὴ ἐγκύκλιος δὲν περιέλαβε, διότι δὲν συνάπτονται δι' ἱερολογίας. Ἐπὶ υἰοθεσίᾳς ὁπότεν αὕτη τελεῖται δι' ἱερολογίας, ὁ θετὸς υἱὸς ἢ ἡ θετὴ κόρη κωλύονται... Μὴ τελουμένης ὁμως τῆς υἰοθεσίας δι' εὐχῶν τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὰς διατυπώσεις τοῦ ἀστικοῦ νόμου, ἰσχύουσι τὰ κατὰ τὸν νόμον τοῦτον κωλύματα». Παράρτημα τῶν ἐν λόγῳ ὁδηγίων § 5: «ἡ υἰοθεσία καὶ ἡ μνηστεία, ἧτοι ὁ ἀρραβῶν, ὡς ἐλέχθη ἐν ταῖς ὁδηγαίς, δὲν ἐξετάζονται ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον δὲν τελοῦνται δι' ἱερολογίας». Χριστοπούλου, Συλλογὴ ἐγκυκλίων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (1901), σ. 480—481 καὶ 491.

(4) Geib, Darstellung des Rechtszustandes in Griechenland während der türkischen Herrschaft und bis zur Ankunft des Königs Otto I. (Heidelberg 1835) σ. 37 ἐπ.

λείτο υιοθεσία, χωρίς ποτέ νάναχθῇ εἰς διατύπωσιν διὰ τὸ κῦρος τῆς υιοθεσίας ἀπαιτουμένην ἀπαραιτήτως, βαθμηδὸν περιέπεσεν εἰς ἀχρησίαν, μέχρις οὗ ἐξέλιπεν ἐντελῶς (1).

Ἐντεῦθεν ἤδη συνάγεται, ὅτι εἶναι λίαν ἀπίθανον αὐτοκρατορικὴν διάταξις, οὔα ἢ τοῦ Ἀναστασίου, νάφορᾷ ἱερολογίαν ἐπὶ υιοθεσίας καὶ νὰ καθιστᾷ αὐτήν, ὡς ἐκ τῆς διατυπώσεως τοῦ χωρίου τοῦ Μαλάλα φαίνεται, ἀπαραίτητον διὰ τὸ κῦρος τῆς πράξεως. Ἄλλο τι ἄρα ὀρίζει ἡ διάταξις. Τὸ πόρισμα τοῦτο καθίσταται ἀκλόνητον ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς διατάξεως· διότι ἡ γνώμη, ὅτι πρόκειται περὶ ἱερολογίας, στηρίζεται προφανῶς εἰς τὴν λέξιν «σάκρα» καὶ «θείας σάκρας». Πλὴν «σάκρα» δὲν σημαίνει «ἱερολογίαν», ἀλλ' **αὐτοκρατορικὴν διάταξιν**. Οὕτω παρὰ Συμεῶνι(2): «ἐπαρθεὶς τοῖνον τῷ φρονήματι ὁ Λέων, ὅτι αὐτὸς κατέβαλε τὸν πολέμιον, οὐχὶ Θεός, ἐπεμψέν εἰς πάσας τὰς χώρας **σάκρας** ἀναγγέλλων, ὅτι εὗρον τοὺς Βουλγάρους ἐγγὺς ὄντας τῆς πόλεως». Παρ' αὐτῷ δὲ τῷ Μαλάλᾳ ταύτην ἔχει τὴν ἔννοιαν ἡ **σάκρα**: «καὶ τοῖς νικῶσι παρεῖχε **σάκρας** καὶ πᾶσι πολλὰ ἐφιλοτίμήσατο» (3). «Τὰς ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν ἀνέφεξε, πανταχοῦ **σάκρας** καταπέμψας, ὥστε τὰς ἐκκλησίας τῶν Χριστιανῶν ἀνοιγῆναι» (4). «Ἀνέδωκε τὰς ἐκκλησίας τοῖς ὀρθοδόξοις, πανταχοῦ ποιήσας **σάκρας** καὶ διώξας τοὺς Ἀρειανούς» (5). «Οὐκ ἄλλως δὲ ἐδέξατο αὐτόν, ἕως οὗ ἐποίησε **σάκραν**...» (6). «Ἐπήρθησαν αἱ **σάκαι** Λέοντος αἱ πρὸς Ἀνθίμιον...» (7). «Καὶ ἐποίησε ἡ αὐτὴ Βηρίνα θείας κελεύσεις κατὰ πόλιν καὶ **σάκρας** πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ πρὸς τοὺς στρατιώτας...» (8). «Γράψασα δὲ **σάκραν** ἔχουσιν πολλὰ κατὰ περὶ Ζήνωνος...» (9). «Ἐποίησεν ἑαυτῷ σκρινιαρίους στρατηλατιανούς ἀπὸ **θείας σάκρας**...» (10). Ἐπίσης πρὸ Θεοφάνει (11), παρὰ Κεδρηνῷ (12),

(1) Πρβ. Monnier, Les Nouvelles de Léon le Sage, σ. 101 in fine.

(2) Συμεών, Χρονογρ. de Leone Armenico 12, σ. 618, 13 ἐπ. (ἔκδ. Βόννης).

(3) Μαλάλα, Χρονογρ. ιβ', σ. 310, 17—18 (ἔκδ. Βόννης).

(4) Μαλάλα, αὐτ. ιγ', σ. 317, 10—12 (ἔκδ. Βόνν.).

(5) Αὐτ., σ. 344, 14—16.

(6) Αὐτ. σ. 348, 2—3.

(7) Αὐτ. ιδ', σ. 374, 19.

(8) Αὐτ. ιε', σ. 388, 20—22.

(9) Αὐτ., σ. 389, 1—2.

(10) Αὐτ. ιη', σ. 430, 1—2.

(11) Θεοφάνους Χρονογρ., σ. 89, 15; 129, 3. 5. 10· 161, 7· 170, 21. 26· 244, 16. 34· 398. 17. 23; 385, 12 (ἔκδ. de Boor, Teubner).

(12) Κεδρηνός, Σύνοψις ἱστοριῶν 1, 594 καὶ 639 (ἔκδ. Βόννης).

οὕτω δὲ καὶ τὸ Πασχάλιον χρονικὸν ⁽¹⁾ καὶ ὁ Νεῖλος Μοναχὸς ⁽²⁾: «ἐκ παπύρου καὶ κόλλης χάρτης κατασκευασθεὶς, χάρτης ψιλὸς καλεῖται· ἐπ' αὐτὴν καὶ ὑπογραφὴν δέξεται βασιλέως, δῆλον ὡς σάκρα ὀνομάζεται». Οὐδὲν ἄλλο λοιπὸν εἶναι ἢ «**σάκρα**» καὶ ἡ **θεία σάκρα** τῆς διατάξεως, ἣ οἱ divini adfatus τῆς ἐν τῷ Κώδεκι τοῦ Ἰουστινιανοῦ ⁽³⁾ καταστρωθείσης διατάξεως Ἀναστασίου τοῦ Α', περὶ τῆς καὶ ἀνωτέτω ὁ λόγος ⁽⁴⁾, οὐδὲν δ' ἄλλο κελεύει ἢ παρὰ Μαλάλα διὰ ταξίς, ἣ ὅτι ἡ ἐν τῷ Κώδεκι, συντρεχούσης μάλιστα τῆς ἐλλείψεως ἀκριβολογίας, ἣτις χαρακτηρίζει συγγραφέα μὴ νομικὸν καὶ ἰδίᾳ τὸν Μαλάλαν ⁽⁵⁾. Ἐὰν δὲ ληφθῇ ὑπ' ὅψιν, ὅτι ἀμφότεραι αἱ διατάξεις ἀπορρέουσιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ αὐτοκράτορος, ὅτι τὸ αὐτό, κατὰ τὰ εἰρημένα, περιεχόμενον ἔχουσι καὶ ὅτι κατὰ τὸν αὐτὸν ἐξεδόθησαν χρόνον ⁽⁶⁾, δύνανταί τις νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ ἀσφαλὲς συμπέρασμα, ὅτι **πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς διατάξεως**.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000082775

(1) Πασχάλ. Χρον., σ. 561, 6· 617, 3 (ἔκδ. Βόννης).

(2) Ἐπιστ. I. 44: Migne, P. gr. 79, 104.

(3) Cod. 5, 27, 6 § 1.

(4) Ἀνωτ. σ. 56 σημ. 1.

(5) Ἀντιβολή τῶν ἐν λόγῳ διατάξεων πείθει περὶ τούτου.

(6) Ἡ ἐν τῷ Κώδεκι διάταξις τοῦ Ἀναστασίου ἐξεδόθη τῇ 1ῃ Ἀπριλίου 517, ἡ δὲ παρὰ Μαλάλα, κατὰ τὰ ἀνωτέρω σ. 56 εἰρημένα, **περίπου** ἐν ἔτει 516 κατὰ τὰς πληροφορίας τοῦ Μαλάλα.

A10340